

ШЕЛЬЧУК

Тетяна Сергіївна

tetyanashelchuk@ukr.net

УДК 349.6

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКИ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

THE LEGAL RESULTS OF ILLEGAL CUTTING DOWN OF FOREST

студент, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

У статті аналізуються проблеми охорони лісів та їх відновлення. Вказано наслідки незаконної вирубки лісу на території України. Проаналізовано ситуацію щодо вирубки лісів в Україні. Визначено основні причини здійснення діяльності з незаконної вирубки лісів в Україні. Проаналізовано заходи, які необхідно провести для поліпшення ситуації у цій сфері. Також визначено ряд заходів, які вже здійсненні Україною у сфері охорони та відновлення лісу. Зроблено порівняння досвіду України та інших держав у зазначеній сфері. Досліджено питання про міжнародні організації, які здійснюють моніторинг вирубки лісів у різних державах світу.

* * *

В статье анализируются проблемы охраны лесов и их восстановление. Указано на последствия незаконной вырубки леса на территории Украины. Проанализировано ситуацию вырубки лесов в Украине. Определены основные причины осуществления деятельности по незаконной вырубки лесов в Украине. Проанализированы меры, которые необходимо осуществить для улучшения ситуации в этой сфере. Также определен ряд мер, которые уже осуществлены Украиной в сфере охраны и восстановления леса. Сделано сравнение опыта Украины и других государств в указанной сфере. Исследован вопрос о международных организациях, осуществляющих мониторинг вырубки лесов в разных странах мира.

* * *

In the article I analyze the problems of protection of forests and revival of them. I determined about results of illegal cutting down of forest on the territory of Ukraine. It was paid close attention on the importance of forests for our life and for environmental defence. In the article I fixed about basic problems of operations with illegal cutting down of forest in Ukraine. I analyzed the control measure, which it is necessary to do for improvement the situation in Ukraine in this sphere. I determined some control measure, which Ukraine has realized in the sphere of protection and revival of forests. It was made the comparison of experience of Ukraine and other countries in this sphere. It was investigated the question of international organizations, which accomplish the monitoring in the sphere of cutting down of forests in other countries of world. In the article I analyzed the acts of legislation of Ukraine, which accomplish the legislative regulation the question of cutting down of forests. I paid close attention on the specific problems with the cutting down of forests in the Carpathian Mountains. It was analyzed the special importance of the experience of European Union for Ukraine.

Ключові слова: незаконна вирубка, відновлення та охорона лісу, наслідки вирубки, ситуація в Україні

Ключевые слова: незаконная вырубка, восстановление и охрана леса, последствия вырубки, ситуация в Украине

Keywords: illegal cutting down, revival and protection of forests, results of cutting down, situation in Ukraine

ВСТУП

Сьогодні проблеми охорони лісів вже давно вишла за межі окремих держав і потребують швидкого та ефективного реагування з боку всієї міжнародної спільноти. Через нераціональне використання природних ресурсів, масове забруднення навколишнього природного середовища ми маємо безліч глобальних катастроф по всьому світу. Проблеми екології стають предметом обговорення на багатьох міжнародних конференціях, однією з яких є наслідки незаконної вирубки лісу.

Конституція України, у ст. 13 визначає, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Отже, саме ця стаття Основного Закону є основоположною у сфері регулювання використання лісових ресурсів. Крім того, це питання регулюється ЗУ «Про охорону нав-

колишнього природного середовища», який у ч. 1 ст. 5 визначає, що ліси є об'єктом правової охорони навколишнього природного середовища. Лісовий кодекс України та інші нормативно-правові акти. Тобто, в нашій державі створено досить розвинуту законодавчу основу для регулювання лісового господарства.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї роботи є аналіз ситуації із незаконно вирубки лісів на території України та визначення правових наслідків такої вирубки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові праці, нормативно-правові акти, матеріали періодичних видань та ресурси Internet щодо питання про правові наслідки незаконної вирубки лісів на території України. Під час написання статті застосовано методи аналізу і синтезу, узагальнення та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Було розроблено Державну цільову програму «Ліси України» на 2010-2015 рр., метою якої є визначення основних напрямків збалансованого розвитку лісового господарства, націлених на зміцнення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів. Програма

була спрямована на:

- 1) збільшення лісистості території;
- 2) збільшення ресурсу і екологічного потенціалу лісів, здійснення лісгосподарської діяльності на принципах сталого розвитку лісу;
- 3) підвищення стійкості лісових екосистем, охорона лісів;
- 4) відтворення, охорону і раціональне використання мисливських тварин;
- 5) раціональне використання лісових ресурсів;
- 6) збільшення ефективності управління лісовим господарством;
- 7) покращення наукової та професійної бази для розвитку лісового господарства [1].

Крім того, з метою забезпечення сталого природокористування, розвитку лісів, удосконалення системи державного управління у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісових насаджень, ведення лісового господарства, а також збереження цінних природних комплексів та екосистем, розвитку заповідної справи Президентом України було видано наказ № 381/2017.

За своїм призначенням і розташуванням, лісові зони виконують, виконують цілий ряд дуже важливих функцій, а саме водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, а також забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах. Ці функції стосуються екологічно, економічного, політичного та соціального аспектів. Щодо екологічного аспекту, слід зазначати, що ліси виконують оздоровчі та санітарно-гігієнічні функції, нейтралізують шкідливі викиди в атмосферу, поглинають окис вуглецю, збагачують повітря фітонцидами (1 га фільтрує до 70 тонн пилу) [2], крім того ліси виконують захисні функції, адже запобігають процесам вітрової та водної ерозії, закріплюють ґрунт біля берегів рік і водойм, ліси як об'єкт природно-заповідного фонду є середовищем для збереження ландшафтів, рослинного та тваринного світу. Економічний аспект, у свою чергу, проявляється в тому, що ліси є джерелом отримання деревини та інших лісових продуктів (грибів, ягід, лікарських рослин тощо), ліси є основою для здійснення мисливства, розвитку туризму, санітарно-оздоровчих зон, реалізація деревини, інших лісових ресурсів є одним з джерел поповнення державного бюджету. До соціальних аспектів належить наступне: завдяки розвитку лісового господарства створюються нові робочі місця для населення, для територіальних громад ліси відкриті для загального користування, завдяки лісам здійснюють виховну, естетичну та рекреаційну функції. Політичний аспект полягає в тому, що вирішення питання використання, відтворення та охорони лісових ресурсів вже стало об'єктом міжнародної політики.

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. За показником лісистості території, Україна належить до малолісних країн Європи. У багатьох країнах світу цей показник значно вищий. Так, за даними ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних націй), у Фінляндії лісистість складає 58,9 %, у Швеції – 67,7 %, в Німеччині – 29 %, у Франції – 28,7 %, в Італії – 21,2 %, в Канаді – 26,6 %, у США – 32,7 %, в Росії – 50,5 %.

Екологи стверджують, що за останні роки лісистість в Україні скоротилася щонайменше до 11 %, тоді як офіційні джерела повідомляють, що вона становить 15,9 %. Активне знеліснення в Україні розпочалося у 30-х рр. XVIII ст. у зв'язку з потребами військової сфери та будівництва. Вже традиційно найбільше незаконних вирубок проводяться в Карпатах, адже там найбільші лісові масиви в країні, також, в регіоні найбільше рідкісних дерев, а відомі букові праліси Карпат входять до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, які потребують особливого порядку охорони. Немало проблем спостерігається і на Поліссі, Волині, Чернігівській та Київській областях. Вирубвання лісів та недосконале управління лісгосподарською діяльністю призводять до катастрофічного зменшення площі лісів [3].

Ситуація яка склалася в Україні у сфері захисту, збереження та відтворення лісових ресурсів є невтішною та має декілька основних причин, серед них – відсутність належного контролю за кількісним та якісним складом деревини, яка вирубується, непрозорість процедур в лісовій галузі, вирубування здорового лісу під виглядом видалення хворого лісу у процесі санітарних вирубок, зловживання на рівні лісгоспів та навіть об'єктів природно-заповідного фонду, які зобов'язані зберігати природні цінності відповідної заповідної території, а також не правильне трактування та застосування законодавства [4].

Після суцільних вирубок, які, як правило, носять незаконний характер схили втрачають здатність затримувати вологу та створюють небезпеку сходження снігових лавин або селів, оскільки послаблюється структура ґрунтового покриву. Опади безперешкодно стікають до річок, викликаючи їхнє переповнення і розливання, також вирубка дерев значно підвищує ризики повеней та паводків. Вирубка лісів у Карпатах стала причиною зсувів, які заподіюють екологічну та економічну шкоду, що підриває економіку не тільки регіону, а й усієї держави. Також, масова вирубка лісів, у тому числі незаконна, призводить до ерозії ґрунтів, виснаження річок, негативних змін клімату, що погіршує життя людей.

Що стосуються карпатських лісів, то експерти бояться, щоб Україна не повторила сумного румунського досвіду – у сусідній країні за даними ЗМІ, упродовж останніх 20 років через незаконну вирубку лісу було втрачено близько 80 млн. кубометрів деревини на суму близько 5 млрд. євро. Свого часу міжнародна екологічна організація "Грінпіс" оприлюднила дані, згідно з якими, в проміжку між 2000 р. та 2011 р. в Румунії зникали три гектари лісу на годину, а випадки незаконної вирубки фіксувалися щодня [5].

Слід зазначити, британська неурядова організація Earthsight дослідила 18 лісозаготівельних ділянок у чотирьох найбільших лісозаготівельних регіонах України і вказує на те, що за чотири роки експорт лісу до країн ЄС зріс на 75%, перетнувши позначку в 1 млрд. євро у 2017 р. До того ж, за оцінками дослідників, 40 % цього лісу було вирубано або продано незаконно. Аналітики Офісу ефективного регулювання провели аналіз проблематики лісової галузі і презентували його у Зеленій книзі "Регулювання ринку деревини". За даними цього дослідження 50 % актів, що регулю-

ють ринок деревини, провокують високі корупційні ризики через неактуальність. А 6 із 44 актів є відверто незаконними. Відтак, нинішнє правове поле не здатне забезпечити облік лісів та їх використання, безсиле перед незаконними рубками, не забезпечує ефективних механізмів охорони лісу та прозорої реалізації деревини [6].

Свого часу Україна приєдналася до Загальноєвропейського процесу захисту лісів на рівні міністрів (MCPFE) і підписала Страсбурзьку резолюцію щодо проведення обов'язкового проведення моніторингу лісових екосистем, згідно з вимогами Міжнародної Спільної Програми оцінки та моніторингу впливу забруднення повітря на ліси в регіоні Європейської Економічної Комісії ООН (ICP Forests). Такий моніторинг забезпечує швидке інформування зацікавлених органів про стан лісу та, навіть, цілої екосистеми. В останні роки для боротьби з тіньовим обігом деревини в Україні були здійснені досить потужні заходи: від моніторингу незаконних рубок та посилення відомчого, податкового та митного контролю, до застосування суворої адміністративної і карної відповідальності за порушення лісового законодавства. Запроваджена система електронного обліку деревини та створені в підвідомчих лісгосподарських підприємствах постійно діючі рейдові бригади з виявлення порушень лісового і мисливського [7].

На мою думку для України є дуже актуальним досвід ЄС у регулюванні питання охорони та збереження лісів. Зокрема, Єврокомісія у 2010 р. затвердила Зелену книгу про захист лісів в ЄС, яка визначала політичні питання, які стосувалися зміни клімату та його вплив на ліси, було розроблено стратегію лісового сегменту господарства, що передбачає план дій на період до 2030 р., де встановлено керівні ідеї, положення відповідно до яких здійснюється використання такого цінного ресурсу як ліс, наприклад, ефективність вкладу лісових ресурсів в розвиток сільських районів, економічного зростання та розвитку, створення нових робочих місць, чим ще раз підкреслюється значення лісу, а також його стале використання, що забезпечує збалансований розподіл різних товарів і послуг, з огляду на охорону лісів, глобальна відповідальність за ведення лісового господарства. Окрім різного роду програм з використання, охорони та збереження лісів, у ЄС використовуються проекти моніторингу та контролю у зазначеній сфері. Перший такий проект стартував ще у 1985 р. – International Cooperative Programme, яка функціонує у кожній державі Євросоюзу, також система Forest Monitoring System, результати якої є достовірним джерелом для встановлення дійсного стану лісових ресурсів на конкретній території.

ВИСНОВКИ

Загалом, слід зазначити про те, що ситуація в Україні у сфері використання, охорони та відновлення лісів є досить складною, за неофіційними джерелами саме з нашої держави до ЄС постачається найбільша кількість лісу, при тому, що на території Євросоюзу проводиться досить жорстка політика у цій сфері. На мою думку потрібно необхідно вживати більш вагомих заходів з метою вироблення ефективного методу

управління даною галуззю економіки. Також забезпечити і раціональне використання лісу та обмеженої вирубки. Необхідно розробити спеціальні програми задля правильного виявлення тої ситуації, яка сьогодні спостерігається у сфері лісових ресурсів, а також забезпечити чітку і послідовну державну політику, впровадження а розвиток лісової сертифікації. Вжити заходів щодо масового висаджування лісу та посилення відповідальності за несанкціоновану вирубку лісу. Ці заходи повинні бути виконані негайно.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природного-заповідного" від 21.11.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381/2017>.
2. Пелиньо Л.М., Максимів Л.І. Значення лісів та проблеми обліку лісових ресурсів в Україні. Вісник Національного лісотехнічного університету України. 2006. Вип. 16.3. С. 25-29.
3. Екологічне лихо: винищення лісів в Україні. URL: <https://ecology.unian.ua/1272491-ekologichne-liho-vinischennya-lisiv-v-ukrajini.html>.
4. Правовий аналіз законодавства, яке врегульовує порядок проведення рубок у лісах, в тому числі на території природно-заповідного фонду. Національні та міжнародні аспекти. URL: <http://epl.org.ua/environment/pravovyi-analiz-zakonodavstva-iake-vrehulovuie-poriadok-provedennia-rubok-u-lisakh-u-tomu-chysli-na-terytoriiakh-pzf-natsionalni-ta-mizhnarodni-aspekty/>.
5. Як тале український ліс: вирубка карпатських лісів набула масового та постійного характеру. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/news/53297-yak-tane-ukrainskij-lis-virubka-karpatskih-lisiv-nabula-masovogo-ta-postijnogo-harakteru.htm>.
6. Україна яка хворіє на "безліс" вирубки, пожежі і корупція. URL: https://24tv.ua/ukrayina_yaka_hvoriye_na_bezlis_virubki_pozhezhi_i_koruptsiya_n811351.
7. Проблеми лісових ресурсів України. URL: <https://ecology.unian.ua/1194415-problemi-lisovih-resursiv-ukrajini.html>.

References

1. Decree of the President of Ukraine "On additional measures for the development of forestry, rational use of nature and preservation of natural protected areas" 21.11.2017 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381/2017> (in Ukrainian).
2. Pelinho L.M., Maksimov L.I. the importance of forests and the problems of forest resources accounting in Ukraine. Herald of the National Forestry University of Ukraine. 2006. Issue 16.3. pp. 25-29. (in Ukrainian).
3. Ecological disaster: the destruction of forests in Ukraine. URL: <https://ecology.unian.ua/1272491-ekologichne-liho-vinische-nyia-lisiv-v-ukrajini.html>. (in Ukrainian).
4. Legal analysis of legislation that regulates the procedure for felling in forests, including in the territory of the nature reserve fund. National and international aspects. URL: <http://epl.org.ua/environment/pravovyi-analiz-zakonodavstva-iake-vrehulovuie-poriadok-provedennia-rubok-u-lisakh-u-tomu-chysli-na-terytoriiakh-pzf-natsionalni-ta-mizhnarodni-aspekty/> (in Ukrainian).
5. How Ukrainian wood is melting: the felling of Carpathian forests has become massive and permanent. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/news/53297-yak-tane-ukrain-skij-lis-virubka-karpatskih-lisiv-nabula-masovogo-ta-postijnogo-harakteru.htm> (in Ukrainian).
6. Ukraine is suffering from "no-leaf" deforestation, fires and corruption. URL: https://24tv.ua/ukrayina_yaka_hvoriye_na_bezlis_virubki_pozhezhi_i_koruptsiya_n811351. (in Ukrainian).
7. Problems of forest resources of Ukraine. URL: <https://ecology.unian.ua/1194415-problemi-lisovih-resursiv-ukrajini.html> (in Ukrainian).